

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

Випуск 2

Рівне – 2001

ББК 63.3 (0) я 43

А 43

УДК 9(438): 9(477): 321: 327: 327(477): 34(091): 329.4

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. – Рівне: РДГУ, 2001. – Випуск 2. – 245 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Черній Альберт Іванович

доктор історичних наук, професор,
академік Академії наук Вищої школи України
та Міжнародної слов'янської академії наук

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна

кандидат історичних наук, професор

Бачинський Вільгельм Маркович

доктор історичних наук, професор

Гайбонюк Володимир Дорофійович

кандидат історичних наук, професор,
заслужений діяч культури України

Дещинський Леонтій Євгенієвич

доктор історичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Ковальський Микола Павлович

доктор історичних наук, професор, академік
Міжнародної слов'янської академії наук

Кондратюк Костянтин Костянтинович

доктор історичних наук, професор

Лизогуб Юрій Маркович

доктор історичних наук, професор

Литвинчук Анатолій Іванович

кандидат історичних наук, професор,
заслужений діяч культури України

Макар Юрій Іванович

доктор історичних наук, професор

Павлюк Володимир Васильович

доктор філософських наук, професор

Постоловський Руслан Михайлович

кандидат історичних наук, професор,
член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії

наук

Саух Петро Юрійович

доктор філософських наук, професор,
академік Академії наук Вищої школи України

Степанков Валерій Степанович

доктор історичних наук, професор

Троян Сергій Станіславович

доктор історичних наук, професор (*науковий редактор*)

Шевчук Василь Петрович

доктор історичних наук, професор, заслужений діяч
науки і техніки України

Друкується за ухвалою вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 4 від 30 листопада 2001 р.)

**За достовірність фактів, дат, назв тощо відповідають автори статей.
Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.**

ISBN 966–7281–07–7

Адреса редакції: 33028, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2001

Розвиток поглибленого співробітництва між ЄС та державами Центральноєвропейського регіону дає можливість сподіватися на остаточне зникнення політичного протистояння, що так довго розділяло континент. Зараз ми є безпосередніми свідками виникнення нової політичної реальності в Європі. Незважаючи на складнощі, що супроводжують ці процеси, є всі підстави говорити про їхнє позитивне значення для країн та народів континенту [12, 168].

Сьогодні лише формуються передбачення того, що на початку XXI століття ЄС буде об'єднувати в межах 20–26 країн і його східні кордони будуть проходити по західних кордонах України. За оцінками Комісії ЄС, поки що реально можна говорити про вступ до ЄС двох–трьох країн ЦЄС приблизно до 2006 року.

У сучасних умовах, коли європейська орієнтація України стає домінуючою, зростає необхідність всебічного аналізу факторів та обставин, які сприяють входженню нової держави до спільноти європейських демократій, а також вичленення негативних чинників, які стримують цей процес. Адже співробітництво між обома частинами континенту – Східною та Західною – повинно стати більш інтенсивним, насиченим та динамічним. Тому необхідна стратегія нового політичного мислення в масштабах загальноєвропейського процесу, нові форми міжсистемних зв'язків, взаємне будівництво “спільного європейського дому” на основі загальнолюдських реальних цінностей.

Джерела та література

1. Арах М. Европейский Союз. – М.: Экономика, 1998. – 467 с.
2. Барановский В.Г. Европейское сообщество в системе международных отношений. – М.: Наука, 1986.
3. Волощук П. Нова архітектура європейського “дому” // Підтекст. – 1997. – №12. – С.26–31.
4. Гойло І. Інтеграційні процеси в Центральній Європі: проблеми і труднощі. Європа: ідеї та процеси: Матеріали наукового симпозиуму // Буковинський політологічний центр, Бюро зі співробітництва в Україні Фонду Ф.Еберта.– Чернівці: Прут, 1998. – 192 с.
5. Дахин В. ЕС: уроки строительства новой Европы // МЭиМО. – 1999. – №2.– С.124–128.
6. Ильин Ю.Д. История и право Европейского Союза. – Харьков: «Консум», 1998. – 155 с.
7. Кубів О., Трохимчук С. Європейський Союз як феномен міждержавної економічної і політичної інтеграції. – Львів: Міжнародні відносини, 1997. – 80 с.
8. Фадеева Т. Федералистская модель Европейского Союза: концепции и практика // МЭиМО. – 2000. – №6.– С.24–33.
9. Фурман О.О. Єдина Європа. Проблеми становлення. – К.: “Знання”, 1990. – 48 с.
10. Хофф Магдале. ЕС – Восточная Европа // МЭиМО. – 2000. – №12.– С.91–92.
11. Шреплер Х.–А. Международные экономические организации. Справочник. – М.: Международные отношения, 1995. – 320 с.
12. Юрійчук Ю. Політика Європейського Союзу щодо країн Центральної Європи. Європа: ідеї та процеси: Матеріали наукового симпозиуму // Буковинський політологічний центр, Бюро зі співробітництва в Україні Фонду Ф.Еберта.– Чернівці: Прут, 1998.– 192 с.
13. Montani G. European Citizenship and European Identity. “”The Federalist”, 1994. - № 2. - P. 97 – 99.
14. Peter Gowan. School of Area and Language Studies University of North London. Chapter Three. From Association to Accession. Eastern Europe and European Integration. A Collection of Public Documents 1990–2000. Edited by Marko Bojcun. University of North London.

УКРАЇНА МІЖ СХОДОМ І ЗАХОДОМ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ВІДНОСИН З РОСІЄЮ І ПОЛЬЩЕЮ В 90–Х РОКАХ ХХ СТ.

Події, якими почалося останнє десятиріччя ХХ ст., змінили обличчя Європейського континенту, та й світ загалом. До їх числа сміливо можна віднести революцію в країнах Східної Європи, об'єднання Німеччини, розпад СРСР і закінчення “холодної війни”. На карті світу з'явилися нові держави, у тому числі й Україна. Із здобуттям незалежності вона перетворилася у повноправного суб'єкта міжнародних відносин, і тепер насамперед від неї самої залежало місце офіційного Києва у європейській і світовій спільності, характер і сила впливів на різні сторони міжнародного життя. Так історично склалося, що Україна лежить на межі Сходу із Заходом, і це не лише виражається в площині географії. Суміш цих впливів чітко відчувається у всіх сферах суспільного і культурного життя.

Говорячи про основні прерогативи зовнішньої політики, перший Президент України Л. Кравчук зокрема особливо наголосив: “У наших європейських пріоритетах дещо умовно можна визначити кілька рівнів.

Це суверенні держави – колишні республіки СРСР. У стосунках з ними започатковано процес створення принципово нової – міждержавної – основи відносин, яка враховує соціальні інтереси кожної з сторін, що склалися протягом століть.

Україна щиро бажає, щоб стосунки з найближчими сусідами – Росією, Білоруссю, Молдовою, а також країнами Балтії розвивалися в дусі добросусідства, на основі повної рівноправності і взаємної вигоди” [3, 9].

Наступним напрямом, відзначеним Л. Кравчуком, є налагодження різнобічного взаємовигідного співробітництва, тісних зв'язків, що склалися історично в різних галузях суспільного життя з Польщею, Угорщиною, Чехією і Словаччиною, Болгарією, Румунією, Туреччиною. Разом з тим відзначалося, що Україна не зможе стати рівноцінною європейською державою без налагодження сталих рівнобічних стосунків з країнами Західної Європи скандинавськими державами [3, 9].

Визначальним напрямом зовнішньополітичної лінії України залишається також її співпраця з такими міжнародними організаціями, як ООН, НАТО, ОБСЄ тощо.

Проводячи в життя свою власну зовнішньополітичну лінію, Україна в першу чергу ставила перед собою такі завдання:

а) захист державного суверенітету проти зазіхань іззовні та постійна турбота про безпеку країни;

б) збереження цілісності державної території;

в) творення зовнішніх умов, сприятливих для економічної співпраці, торгівлі, культурних зв'язків з іншими країнами, розвитку іноземного туризму тощо;

г) піднесення престижу України в зарубіжному світі. Це має вивести її із стану ізоляції, ігнорування і фальшивих уявлень про неї;

г) вплив на навколишнє оточення, контроль за несприятливими щодо України діями, нейтралізація їх;

д) внесення свого вкладу як середньої за потенціальними можливостями держави в побудову нормальних міжнародних відносин, що ґрунтувалися б на засадах міжнародного права [10, 49].

Ці завдання, звичайно, Україна з перших своїх самостійних кроків на міжнародній арені намагалась вирішувати з дотриманням загальносвітових принципів, зокрема поваги до суверенітету інших держав, визнання рівності між державами як міжнародними авторами права кожної держави на зовнішнє та внутрішнє самовизначення.

Українські політики виходили також з того, що успішне впровадження в життя зовнішньополітичної лінії будь-якої країни залежить і від таких факторів: геополітична ситуація, економічна і воєнна міць, людські ресурси та їх якість, політична система та

культура, зрештою, ідеї та концепції, які це суспільство бажає реалізувати у своїй зовнішній політиці [10, 50].

Розглядаючи зовнішньополітичний курс України з перших років незалежності, безумовно, не можна залишати поза увагою ті інститути, які безпосередньо його виробляють і впроваджують у життя. Це, насамперед, Президент як глава держави. Далі – Прем'єр, Кабінет Міністрів і МЗС, яке безпосередньо виступає провідником зовнішньополітичної лінії. Нарешті, Верховна Рада України, яка здійснює законодавче закріплення зовнішньополітичного курсу України. За Конституцією України Президент представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України (Стаття 106, п. 4–5) [4, 47]. До повноважень Верховної Ради України зокрема належить визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики (Стаття 85, п. 5) [4, 37]. Кабінет Міністрів України на чолі з Прем'єр–міністром забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави... (Стаття 116, п. 1) [4, 55]. У зв'язку з тим, що Україна ще досить молода держава з не зовсім збалансованою політичною системою, то слід окремо розглядати і вплив політичних партій України, спектр яких залишається досить строкатим. Усе це, безумовно, не лише справляє серйозний вплив на характер зовнішньополітичного курсу України, але й специфіку її відносин з різними суб'єктами міжнародних відносин.

Одним із основних напрямів зовнішньої політики України, як зазначено вище, є розвиток дружніх і взаємовигідних стосунків з Російською Федерацією. Їх новітній етап розпочався в 1991 р., коли Україна і Росія почали виступати на світовій арені як рівноправні суб'єкти міжнародних відносин. Ні в кого не викликає сумнівів той факт, що в перспективі Україна не зможе повноцінно існувати у відриві від пострадянського простору.

З самого початку Україну і Росію розділили десять складних бар'єрів: СНД; територіальні претензії; проблеми громадянства; оподаткування пенсій; скорочення ядерного озброєння; Чорноморський флот і Севастополь; іноземні борги; активи СРСР; допомога Заходу; “холодна війна” держбанків Росії і України; проблема комунікацій; ціни на нафту і газ [8, 43].

Росія особливо болісно реагувала на те, що Україну сприймають як європейську державу, яка має перспективу входження до Європейського співтовариства. Черговим кроком у цьому напрямі свого часу стало утворення Угорщиною, Польщею та Україною нової міжнародної організації Карпатський регіон Європи – для здійснення спільних проєктів [8, 44].

Розглядаючи українсько–російські двосторонні відносини, не слід забувати про стереотипи мислення, які панують у цих країнах щодо цього питання. Зокрема, сприймання російськими політичними колами України як тимчасово втраченої території, яку потрібно повернути або методом тиску, або використовуючи економічні важелі, не виключаючи і силових.

В Україні ж Росія розглядається певною частиною населення і політичних сил, насамперед західних областей, як постійне джерело загрози, яке склалося історично і якого не можна уникнути без встановлення і дотримання дистанції від сусіда [8, 44].

До травня 1997 р., коли між двома державами був підписаний Договір про дружбу, співробітництво і партнерство, основним документом, що регулював українсько–російські стосунки, був Договір між Росією і Україною від 19 листопада 1990 р., Ялтинські та Дагомиські угоди, які не виконувалися або гальмувалися РФ. Це обумовлювало двояку реакцію багатьох політиків і політичних партій в Україні: або повільне і поступове вивільнення від економічної залежності від Росії, постійно ризикуючи стати заручниками її внутрішніх комбінацій, або негайна переорієнтація на європейський ринок, де нас ніхто не чекає.

30 травня 1997 р. відбулося підписання широкомасштабного українсько–російського договору. Цей крок обох держав завершив період невизначеності в історії двосторонніх стосунків.

Слід відзначити, що підписанню цього документа також сприяла політична ситуація в обох державах, всесвітнє визнання України, її участь в основних міжнародних організаціях і

проектах, зростаючий авторитет Української держави. З іншого боку, складність внутрішнього становища в Росії, необхідність негайного, невідкладного вирішення назрілих там проблем також стало впливовим фактором, що сприяв прийняттю Президентом Росії Б.Єльциним рішення про поїздку до Києва і підписання повномасштабного міждержавного договору. Цікавою є й та обставина, що візит Б. Єльцина до Києва завершив його тривале турне по Європі, у ході якого він більш-менш вдало вирішив такі важливі для російської зовнішньої політики проблеми, як завершення чеченської війни, укладення союзу з Білоруссю, мінімізація втрат Росії від розширення НАТО на Схід.

Свого часу на сторінках журналу “Політика і час” було проведено опитування експертів щодо проблем зовнішньої політики України. Серед інших питань експертам було запропоновано оцінити Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною та Російською Федерацією та угоди по Чорноморському флоту з огляду на те, якою мірою вони відповідають національним інтересам України. Серед вад Договору, підписаного Л. Кучмою і Б. Єльциним, експерти назвали основними: 1) декларативність (42%); 2) підпорядкованість стратегічних інтересів України Росії (29%).

Основними вадами угод щодо Чорноморського флоту більшість експертів вважає:

- 1) збереження іноземної військової присутності на території України (63%);
- 2) збереження потенційної загрози територіальній цілісності України (37%);
- 3) невідповідність курсу на інтеграцію України до європейських структур безпеки (27%)

[9, 47].

Слід відзначити і те, що в тексті українсько–російського договору не міститься посилань на “стратегічне партнерство”, що вживалися в політичному лексиконі двосторонніх переговорів у 1994–95 рр. З огляду на це, Договір про дружбу і співробітництво не можна сприймати як акт, що фіксує військово–політичну залежність України від Росії. З іншого боку, цей документ, напевно, зумовлюватиме певний нейтралітет України щодо можливих у майбутньому конфліктів із залученням Росії. Що стосується Криму, то тепер, використовуючи положення договору, керівництво України зможе вимагати від російського уряду відмови від підтримки сепаратистських рухів у Криму.

Так у загальних рисах виглядає ситуація на Східному напрямку зовнішньої політики України на середину другої половини 90–х рр. ХХ ст.

Напрямок, який діє на противагу Східному, хоча повинен був би органічно доповнювати його, в українській зовнішній політиці є налагодження і розвиток відносин із країнами Заходу. Стратегічним партнером і водночас найбільшим сусідом України на її західних рубежах є Польща. Тому, аналізуючи стосунки України з Заходом, насамперед слід розглядати українсько–польські відносини.

Географічне розташування як України, так і Польщі вже визначило їх роль і місце в Європі. Союз цих двох держав формує довершену дугу, яка здатна, принаймні геополітично, від’єднати Схід континенту від Заходу і навпаки.

Польща ще на початку 90–х рр. розглядалася українським політичним істеблїшментом як найбільший стратегічний партнер України на західному напрямку її зовнішньої політики. Польща мала посісти місце важливого рівноправного регіонального союзника як у справі сприяння поширенню в Україні демократії і ринкової економіки, так і в справі захисту українських зовнішньополітичних інтересів завдяки контактам і власному впливу на світовій політичній арені.

У свою чергу Київ був дуже корисний Варшаві у здійсненні її східної політики, насамперед з погляду тісних економічних і політичних зв’язків Києва в рамках СНД та об’єднання ГУУАМІ. Україна мала також відігравати роль важливого економічного та військового партнера і служити буфером між Польщею і Росією.

Початковий етап українсько–польських відносин відзначається деякою прохолодою, що було зумовлено насамперед ставленням Польщі до України. Це пояснюється слабким авторитетом

молодої Української держави. Але вже з посиленням престижу Києва серед західних країн, часткового зближення позицій Білорусі й Росії та позитивного ставлення України до розширення НАТО, позиція Польщі змінилась на користь України.

Важливим кроком у поліпшенні стосунків між двома державами і водночас їх основою стало підписання у Варшаві президентами обох держав Договору про добросусідство, дружні відносини і співробітництво (1992 р.)

У цьому документі підтверджено непорушність кордонів нині й у майбутньому, відсутність територіальних претензій однієї держави до другої. Обидві вони відмовлялися від застосування сили у взаємовідносинах і зобов'язувалися не допустити, щоб з їхньої території виходила агресія проти іншої сторони. Уже під час підписання цього Договору було конкретизовано низку його положень – укладено угоди, підписано протоколи і декларації щодо різних напрямів співробітництва.

Наступним кроком сприяння співробітництву стали українсько–польські угоди, підписані в ході візиту до Києва прем'єр–міністра Польщі у січні 1993 р., переговори міністрів закордонних справ обох країн у грудні 1992 р. Можна зробити висновок про створення вже тоді єдиної договірно–правової основи для найширших контактів у всіх сферах [6, 17].

На відміну від України, республіка Польща одразу була розцінена західними країнами як найбільш модернізована держава регіону, здатна стати рівноправним членом Євросоюзу й інших паралельних інтеграційних структур. Очевидна культурна належність до Заходу, успіх реформ та переконлива громадська позиція зробили її передовим “потягом” на шляху до бажаної загальноєвропейської інтеграції.

Перші спроби України ввійти в європейські інтеграційні та регіональні допоміжні структури й об'єднання виявились не надто успішними. Лідери Центральної та Східної Європи не були налаштовані на активну підтримку української інтеграції в європейські політичні й економічні об'єднання. Певні українські ініціативи, такі, як пропозиція Л. Кравчука створити центральну європейську зону безпеки, висловлена на зустрічі ОБСЄ в Празі у квітні 1993 р., також були зустрінуті з прохолодою з боку центральноєвропейського політичного бомонду [13, 261]. Найбільш переконливим поясненням подібної політики колишніх держав соціалістичного табору було доволі резонне побоювання, що реалізація цього і подібних проектів може послабити їхні перспективи вступу до Північноатлантичного альянсу і ЄС.

Іншим питанням, яке гальмувало українське просування на Захід, було визначення української цивілізаційної ідентифікації, а саме: чи вважати взагалі Україну країною Центральної Європи? Позитивне рішення з цього питання було досягнуто внаслідок діяльності Американсько–українського консультативного комітету, де з'явилась пропозиція для Києва та західних урядів розглядати Україну центральноєвропейською державою [13, 370].

Для Києва Центральна Європа відіграє визначальну роль. Це і мета економічної інтеграції, і сфера головних політичних інтересів. У цьому сенсі основне завдання українського Міністерства закордонних справ полягало в максимальному розширенні центральноєвропейської “сірої смуги” до кордонів Росії (включаючи Україну), щоб таким чином не відпустити центральноєвропейські країни далеко на Захід, оскільки це загальмувало б українське просування до Європи [3, 95].

Новий імпульс українсько–польському співробітництву та розвитку центрально–східноєвропейських стосунків надала підписана 25 червня 1996 р. Л. Кучмою і А. Квасневським “Декларація стратегічного партнерства України та Польщі в Європі” [2, 83]. У цьому контексті зростає роль спільної військової співпраці в рамках Веймарського об'єднання, яке синтезує зусилля Франції, Німеччини та Польщі в галузі безпеки. Приєднання до цього трикутника українського компонента в перспективі могло сприяти формуванню нової європейської системи безпеки з урахуванням інтересів національної безпеки як України, так і сусідніх держав.

Говорячи про відносини на рівні Київ – Варшава, потрібно зауважити, що період дев'яностих років засвідчив якісний прорив у їх становленні та розвитку. Сьогодні як польські офіційні кола, так і українська політична еліта широко вживають термін “стратегічне партнерство”,

характеризуючи стан стосунків між обома державами. Передбачається, що Україна й Польща проводять спільну політичну стратегію у зовнішніх відносинах, політику найбільшого сприяння в економічному співробітництві. Польща як член НАТО може надати посильну допомогу Україні щодо вступу в загальноєвропейські структури (ЄС, НАТО тощо). Країни – стратегічні партнери узгоджують свої позиції і взаємно підтримують одна одну в найважливіших політичних і економічних питаннях [1, 99]. Варто згадати, як Варшава проводила досить активну лобістську діяльність “за кулісами” Ради Європи і Центральноєвропейської ініціативи, підтримуючи прийняття України в їх ряди [7, 74]; ініціативи польського Президента А. Квасневського щодо сприяння Україні на форумі ЦЄІ; спільну литовсько–польсько–українську Декларацію, яка засуджувала порушення прав людини в Білорусі; нарешті, саміт у Вільнюсі як доказ позитивної позиції польської політичної верхівки щодо України.

Звичайно, не потрібно також й ідеалізувати польський напрям української зовнішньої політики. Польща не без підстав розглядає Україну і в ролі важливого економічного партнера, який здатний бути як ринком збуту її продукції, так і “полем” для інвестування; і “щитом безпеки” від надмірного російського впливу; і слухняним геополітичним партнером, який великою мірою залежить від неї. Однак на сучасному етапі становлення української державності Республіка Польща відіграє позитивну збалансовуючу роль у зовнішньополітичному оточенні України.

У свою чергу, на думку західних аналітиків, Польща повинна відіграти роль “мосту” між розширеним Північноатлантичним альянсом, ЄС та Україною [7, 74]. Беручи до уваги те, що Варшава надзвичайно зацікавлена в збереженні стабільної і демократичної України, на нашу думку, можна прогнозувати зростання ваги українсько–польського партнерства.

При цьому важливо наголосити, що успіх українських зусиль наблизитись до європейського інтеграційного процесу залежить, більшою мірою, від просування економічних і політичних реформ в Україні. На думку фахівців у різних галузях українсько–польської співпраці, коли українська економіка стабілізується, Київ стане набагато вигіднішим партнером для Польщі й інших країн регіону, а, отже, це призведе до посилення позиції України на субконтиненті. Українське порозуміння із Заходом з питання розширення НАТО також сприяло реалізації більш довірливих стосунків з країнами центральноєвропейського регіону.

Для України поліпшення стосунків з країнами Центральної Європи є важливим елементом у її стратегії балансування. Незважаючи на те, що з початку 90–х років було висловлено декілька пропозицій щодо об’єднання Центрально–Східноєвропейських країн, зокрема в межах Балтійсько–чорноморського об’єднання, Центральноєвропейського простору стабільності та безпеки, а також НАТО–2, вони не знайшли реального застосування, оскільки виявилися не конкурентоздатними щодо західноєвропейських інтеграційних схем. Тісне співробітництво на рівні Україна – Центральна Європа (особливо українсько–польське) буде, як вважають окремі автори на Заході, сприяти налагодженню більш тісної співпраці між Росією та Заходом [13, 347]. У контексті подальшого українського просування до євроатлантичних структур Варшава буде відігравати визначальну роль. Але це також буде залежати від того, чи стане Республіка Польща центром Східної та Центральної Європи, чи інші країни регіону визнають за нею лідерство в регіоні, та чи визначиться остаточно Україна з власними пріоритетами. На жаль, з погляду міжнародних реалій, 90–ті роки позитивної відповіді на останню частину питання не дали. Україна продовжує небезпечно балансувати між Заходом і Сходом, що може загрожувати її перетворенню в безперспективну “сіру зону відчуження”.

Джерела та література

1. Бурант С. Україна і Польща: до стратегічного партнерства // Політ. думка.–1997.–№3.–С. 99–111.
2. Декларація стратегічного партнерства України та Польщі в Європі // Політика і час. – 1996. – №7. – С.83.

3. Кравчук Л. Нова Україна в новій Європі // Політика і час. – 1993. – №2. – С. 9.
4. Козакевич Є. Розширення НАТО та європейська політика України // Політична думка. – 1999. – № 1–2. – С. 87–102.
5. Конституція України // Київ. – Юрінком. – 1996. – С. 80.
6. Кудряченко А. Між двома полюсами. Деякі питання взаємовідносин України, Польщі, Росії і Німеччини // Політика і час. – 1993. – № 3. – С. 14–17.
7. Ларраби Ф. Стивен. Сложная эквилибристика Украины // Survival. – 1996. – Осень. – С. 67–79.
8. Литвин В. Кризь призму партійного бачення. Зовнішня політика і політичні партії України: підходи до проблеми // Політика і час. – 1993. – № 4. – С. 43–47.
9. Маркус В. Атрибути самостійної держави. Зовнішня політика сучасної України: деякі принципи та актуальні проблеми // Політика і час. – 1993. – № 3. – С. 49–53.
10. Мартинов А. Українсько–німецько–польське військово–політичне співробітництво в контексті розширення НАТО // Студії політичного центру Генеза. – 1997. – № 1. – С. 39–41.
11. Потехін О., Толстов С. Аналіз зовнішньої політики України (за результатами опитування експертів) // Політика і час. – 1997. – № 7. – С. 45–54.
12. Balmaceda M. Two's company, threes, a crowd: The role of Central Europe in Ukrainian Security // East European Quarterly. – 1998. – Fall. – XXXII. – № 3. – P. 335–351.
13. Bukkvoll Tor. Ukraine and NATO. The Politics of Soft Cooperation // Security Dialogue. – 1997. – Vol.28 (3). – P. 363–374.
14. Larrabee F. Stephen. Ukraine's place in European and Regional Security // Ukraine in the World: Studies in the International Relations and Security Structure of a Newly Independent State. – Cambridge, 1998. – P. 249–270.

УДК 061.1 ТРАСЕКА (477)

М.М. Алієв

УЧАСТЬ УКРАЇНИ У СТВОРЕННІ ЄВРАЗІЙСЬКОГО ТРАНСПОРТНОГО КОРИДОРУ (ТРАСЕКА)

Транспортно–комунікаційні зв'язки сьогодні є важливою домінантою і основою розвитку економіки і культури будь–якої країни, а їх рівень все частіше стає критерієм, що визначає ступінь цивілізованості.

Серед країн Європи Україна займає найбільш зручне географічне положення і знаходиться на перетині шляхів з Півночі на Південь та із Сходу на Захід. Тому за оцінками дослідників англійського інституту “Рендел” за коефіцієнтом транзитності нашої державі належить перше місце в Європі [2].

Таким чином, завдяки своєму унікальному положенню, Україна може й повинна докласти максимум зусиль для розвитку транспортних комунікацій і відповідно транзитних послуг. Важливо також зазначити, що через 10–15 років значну частину зовнішньоевропейської політики буде займати транспортна інфраструктура, тому на даному етапі бажано розробити ефективну транспортну мережу, яка в майбутньому зможе забезпечити вільне пересування по Європі.

З урахуванням інтеграційних процесів, що відбуваються як у розрізі цілого континенту, так і в окремих регіонах, визріла необхідність в оптимізації існуючих національних інфраструктур, у створенні транспортних коридорів для перевезення пасажирів і вантажів. У кожному транспортному коридорі повинні бути вивчені й проаналізовані варіанти комплексного використання транспортних засобів, включаючи залізничні колії, водні шляхи, автомагістралі, повітряний транспорт.

Саме з цією метою Європейський Союз і Рада Чорноморського економічного співробітництва на початку 90–х років розробили проект транспортної інфраструктури в

ЗМІСТ

Розділ 1. 10 РОКІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

С.С. Троян Українська державність: 10 років незалежності	3
В.Д. Гайбонюк Українська історична наука на межі тисячоліть: сучасний стан, проблеми.....	9
І.А. Гринчук Підготовка та виховання політичної еліти в незалежній Українській державі...	17

Розділ 2. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

О.О. Патяка Система доказів у гродському суді на українських землях у другій половині XVI – першій половині XVII ст.	21
М.Б. Петров Історична топографія вірменських кварталів Кам'янця-Подільського кінця XVII-XVIII cc.	25
І.В. Довжук Виробництво сільськогосподарських машин у Наддніпрянській Україні наприкінці XIX ст.	31
О.В. Сидорчук Діяльність Чеського благодійного й освітнього товариства ім. Я.А. Коменського в Україні (1907 – 1917 рр.)	34
О.М. Завальнюк Відставні державні діячі – викладачі Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918-1920 рр.).....	38
М.М. Гон Євреї в суспільно-політичних процесах у Східній Галичині (липень 1919 – березень 1923 рр.).....	46
С.І. Жилюк Українська автокефальна православна церква на Житомирщині в 20-х роках.....	52
Р.С. Пальчевський Український молодіжний рух на західноукраїнських землях, що входили до складу Польщі (1920-1939 рр.)	57
А.А. Жив'юк Початок громадсько-політичної діяльності Уласа Самчука (перша половина 1930-х років).....□	62
Р.П. Давидюк Степан Скрипник як посол до польського сейму (30-ті роки XX століття).....	70
П.О. Савчук Роль громадських організацій у зміцненні оборонно-масової роботи на промислових підприємствах України (1943–1945 рр.).....	77
Л. К. Костюк Культурно-історичні процеси в Україні на межі тисячоліть як “своєрідний виклик історії” ..□	84

Розділ 3. ІСТОРІЯ КРАЮ

О.Ф. Гень Міста-фортеці Волині, засновані князями Острозькими.....	91
О.П. Прищепя Планування і забудова міст Волині в другій половині XIX – на початку XX ст.	100
В.А. Добровичська Національна політика Другої Речі Посполитої на Волині (1921-1939 р.р.).....	104
В.І. Милусь Державно-церковні відносини на Волині у повоєнний період	108
Т.П. Пархоменко Функціональне призначення продуктів бджільництва у звичаях трудової обрядовості	118

Розділ 4. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

І.А. Хаврук Сандомирська угода 1570 р.: проблема об'єднання протестантських течій у Польщі.....□	124
Н.Г. Галун Історія Болгарії в оцінці Христо Ботева.....	129
О.Т. Безаров Влада та єврейські погроми в Росії 1881-1882 рр.....	137
А.В. Боляновський Українське питання в політиці Німеччини 1914-1916 рр.....	146

О.М. Войтюк Українсько-болгарські літературні зв'язки кінця XIX – початку XX століття	152
О.М. Гень Історіософія Томаша Масарика.....	156
Г.Я. Комар Людина з легенди та історична особа: штрихи до політичного портрета Карла Маннергейма	160
Р.М. Постоловський Інтерпретація Т.Г. Масариком чеських національних демократичних традицій як основи національної ідеології.....	168
Ю.М. Терешко Особливості міжнародної політики Чехословаччини в умовах поляризації Європи у 1945-1947 рр.	174
А.В. Слесаренко Антитоталітарний опозиційний рух у Чехословаччині (1968-1972 рр.)	181
В.І. Бурдяк Україна і Болгарія: проблеми злагоди в суспільстві.....	186
Т.Ф. Герасимчук Утворення Європейського Союзу та його роль у сучасних інтеграційних процесах.....□	189
І.В. Філіпчук Україна між Сходом і Заходом через призму відносин з Росією і Польщею в 90-х роках XX ст.....	194
М.М. Алієв Участь України у створенні Євразійського транспортного коридору (ТРАСЕКА) .....□	200
Т.А. Христюк Еволюція українсько-російських відносин у 1991-2001 рр.	206

Розділ 5. ПОЛІТИЧНА ДУМКА ТА ІСТОРИОГРАФІЯ

С.С. Троян Австрійські історичні концепції слов'янства початку XX століття.....	218
В.М. Шейко Становлення та розвиток культурології як науки: історіографічний аспект	224
С.А. Копилов М. Бантиш-Каменський як історик Польщі	233

Розділ 6. РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

П.О. Савчук (Рец.: Троян С.С., Постоловський Р.М., Федорак В.Ф. Світ на зламі епох: історія кінця XIX- середини XX ст.: Навчальний посібник – К.: НМЦВО, 2002. – 240 с.)	239
Відомості про авторів	242

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

Випуск 2

Відповідальний за підготовку збірника до видання – *С.С. Троян*

Комп'ютерна верстка – *Н.Б. Курченко*

Обкладинка – *О.Я. Тарасюк*

Коректор – *О.В. Лукашевич*

Адреса редакції: 33028, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12
Рівненський державний гуманітарний університет

Здано до набору 1.03.2001 р. Підписано до друку 30.11.2001 р.
Формат 60x84 ¹/₈. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Ум. друк. арк. 16,27. Обл. вид. арк. 16,97 .
Замовлення № 8/1. Наклад 100.

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. – Рівне: РДГУ, 2001. – Випуск 2. – 245 с.

ISBN 966–7281–07–7